פתרון הבחינה בתנ"ך
חורף 2012
מוגש ע"י: שרון אגסי, מורה לתנ"ך בקידום

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

שאלה 1: חובה

1. תהליך הפיכתו של שמואל מ"נער" ל"נביא". יש לציין שלושה שלבים בתהליך. להלן מספר אפשרויות :
   - "דבר כי שומע עבדך" (פסוק 10) – שמואל יודע שה' מדבר אליו
   - "ויגד לו שמואל את כל הדברים" (פסוק 18) – שמואל מוסר לעלי הכהן את דברי ה'
   - "וידע כל ישראל...כי נאמן שמואל לנביא ה'" (פסוק 20) – העם מכיר בתפקידו של שמואל כנביא.
   - שמואל שומע את קול האל פעמיים (פסוקים 4, 6).

שאלה 2:

בפסוק 1 נאמר שבאותם ימים ה' לא נוהג להתגלות לאנשים. פרט זה חשוב ומסביר את האופן שבו מתנהג שמואל – הוא לא מודע לכך, שה' הוא זה שקורא לו וחושב שמדובר בעלי, פסוק 8: "ויוסף ה' קרוא-שמואל, בשלישית, ויקם וילך אל עלי, ויאמר הנני".

שאלה 3:

הראיות:

- "ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי" (פסוק 15).
- "אל נא תכחד ממני" (פסוק 17).

הסיבה:

- ה' מבשר לשמואל על הפורענות הקשה שצפויה לבית עלי, לכן שמואל חושש לספר זאת לעלי.

שאלה 4:

הסיבה לתיקון: למנוע חילול שם ה' בציבור. מהמקור משתמע שבניו מקללים את האל, ולכן היה צורך לתקן זאת.

פרק שני – מלכים ונביאים

שאלה 5:

סעיף א:
שלוש הפעולות הן:

- כתב אישום שקרי – נבות נאשם בקללת האל והמלך.
- שני עדי שקר, שיעידו על כך.
- גזר דין מוות בעקבות זאת – מוות בסקילה.

סעיף ב:

(1)

- דברים י"ז, 6: "על פי שניים עדים או שלושה יומת המת". כך נוהגת איזבל "והושיבו שני אנשים בני בליעל (פסוק 10).
- שמות כ"ג 27: "אלוהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור". זהו כתב האישום של נבות: "ברכת אלוהים ומלך" (פסוק 11).
- ויקרא כ"ד 16-13: "הוצאת את המקלל אל מחוץ למחנה...ורגמו אותו כל העדה". זהו עונשו של נבות: "והוציאוהו וסקלוהו וימות" (פסוק 10).

(2)

- איזבל מבקשת להראות שמשפטו של נבות נעשה ע"פ חוקי התורה, למרות נכריותה.

סעיף ג:

(1)
אחאב מואשם בכך שגרם לרציחתו של נבות ואף קיבל על כך את הירושה = הכרם של נבות. אחאב הוא המלך, ולכן הוא אחראי על העוול הזה.

(2)
בימינו משתמשים בביטוי כלפי אדם שעשה עוול ואף קיבל טובת הנאה כתוצאה מכך.

שאלה 6:

סעיף א:

(1).
מסע סנחריב 701 לפנה"ס.

(2)
שתי פעולות: חציבת נקבת השילוח ועשיית כלי נשק.
אפשרות נוספת – העלאת המורל של העם, ביצור החומה, מינוי שרי מלחמה.

סעיף ב:

(1) **הראייה**:
"ויבואו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה" – רבשקה ואנשיו עומדים במקום מרכזי בעיר.
אפשרות נוספת: "דבר נא אל עבדיך ארמית" (פסוק 26) – רבשקה ואנשיו מדברים בשפה העברית כדי שהעם יבין.

(2)
הראייה:
"הלוא הוא אשר הסיר חזקיהו את במותיו ואת מזבחותיו ויאמר ליהודה...לפני המזבח הזה תשתחוו" (פסוק 22). כלומר: רבשקה טוען, שה' לא יעזור להם כי חזקיהו הרס את הבמות ברחבי הממלכה במסגרת הרפורמה הפולחנית שלו וריכוז הפולחן.

סעיף ג:

(1) **הסבר**:
יהודה וישראל הסתמכו על מצרים, על עזרתה כאשר מרדו באשור. י"ח 21: "עתה הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים" – חזקיהו מסתמך על סוסי מצרים.
י"ז 4: "וימצא מלך אשור בהושע קשר אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים" – הושע מלך ישראל קשר קשרים עם מצרים כאשר מרד בשלמנאסר מלך אשור.

(2)
"משענת קנה רצוץ" – כשמסתמכים על משהו, כשאין לו באמת את היכולת לעזור לך.

שאלה 7:

סעיף א:

(1)
שני השלבים: הריסת כל מתקני האלילות, שהכנענים נהגו לעבוד בהם את אליליהם – "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים" (פסוק 2). שלב שני: ריכוז כל הזבחים, התרומות והעבודה לאל בירושלים – "והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם" (פסוק 6).

(2)
העיקרון הוא: בית המקדש הוא המייצג של האל עלי אדמות, רק שמו של האל נמצא שם (תפיסה מופשטת).

סעיף ב:

(1)
הלווים לא קיבלו נחלה כאשר עם ישראל נכנס לארץ. הם התפרנסו מהקרבת הקורבנות.

(2)
הלוי בעקבות חוק ריכוז הפולחן נותר חסר פרנסה. יאשיהו ביטל את פולחן הבמות, שהיה נהוג ברחבי הממלכה, ולכן הלווים הפכו למובטלים.

סעיף ג:
הסבר הביטוי "לא תעשון כן" – פירוש אחד מתייחס להעלאת קורבנות בכל מקום. האיסור לעשות זאת כפי שכתוב: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם ... ובאת שמה" (פסוק 5) – ריכוז כל הפולחן במקום אחד. פירוש שני מתייחס לטיהור הפולחן, השמדת כל המזבחות של האלילים – " ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם" (פסוק 3).

שאלה 8:

סעיף א:

(1).
אמצעי רטורי: מדבר בשם ה' – "כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל" (פסוק 2).
אפשרות נוספת: חוזר פעמיים על אותו עניין לשם הדגשה – שבירת השלטון הבבלי ; נוקט זמן מדויק למימוש הנבואה (עוד שנתיים ימים).

(2)
חנניה שובל את העול/המוט שעל צוואר ירמיהו כדי לסמל את שבירת השעבוד הבבלי.

סעיף ב:

(1)
ניסיון העבר: הנביאים שניבאו לפני ירמיהו ניבאו גם על פורענות ולא רק על שלום (נבואות נחמה) – "הנביאים אשר היו לפני ולפניך...וינבאו...למלחמה ולרעה ולדבר" (פסוק 8).

(2)
קנה המידה הוא: התגשמות הנבואה – אם נבואת הנחמה מתקיימת, סימן שמדובר בנבואת אמת: "הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת" (פסוק 9).

סעיף ג:

(1)
שני סוגים של נביאי שקר: נביא שמדבר בשם ה' על דעת עצמו, ה' לא שלח אותו. סוג נוסף: נביא שמדבר בשם אלוהים אחרים. חנניה משתייך לסוג הראשון – ה' לא שלח אותו.

(2)
פסוק 11: "וילך ירמיהו הנביא לדרכו". לאחר שחנניה שובר את המוט מעל צוואר ירמיהו, ירמיהו בוחר לעזוב את המערכה, כנראה מתוך מצוקה אמיתית והתלבטות קשה.

פרק שלישי – עלילות הראשית

שאלה 9:

סעיף א:

(1).
היסוד המיתולוגי – הופעת התנין.

(2)
בבראשית הסופר מתכחש למיתוס, הוא מתייחס לתנין כאל בעל חיים שהאל ברא, אחד מבעלי החיים הימיים. לעומת זאת, ישעיהו מקבל את המיתוס ועושה בו שימוש. ישעיהו מזכיר את מיתוס מרד הים – המלחמה שהתנהלה בימי בראשית בין האל והתנין.

סעיף ב:

(1).
הקושי: מדוע לא נאמר לאחר בריאת האדם "כי טוב'?

(2)
שני הפתרונות: האחד – נאמר ביום השישי על כל הבריאה "טוב מאוד", ולכן זה מכוון גם לבריאה ביום השישי, לאדם. השני – האדם הוא לא "טוב" (האל לא יכול היה לדעת מה יהיה טיבו של האדם), ולכן לא נאמר ביטוי זה שסותר את דברי האל על האדם בפרק ו' פסוק 5.

שאלה 10:

סעיף א:

(1).
הדמיון: שניהם מנסים להתנער מהחטא ולא לקחת אחריות.

(2)
התגובה של קין חמורה יותר מתגובתו של אדם. קין משקר לגמרי לאל, מתכחש לחטא ואף מאשים בעקיפין את האל (שהיה אמור לשמור עליו...) – "השומר אחי אנוכי'?

סעיף ב:

(1)
הקושי הלשוני: אי התאמה מבחינה דקדוקית – המילה "קול" היא ביחיד, ואילו המילה "צועקים" היא ברבים. לכן חיבר אבן עזרא את המילה "צועקים" עם "דמים".

(2)
בפסוק זה יש זעקה על רצח, שפיכות דמים, על עוול נורא שנעשה. לכן מתאים פסוק זה לחדר זיכרון.

פרק רביעי – נושאי בחירה

שאלה 11:

סעיף א:

(1)
האירוע: רצח גדליה בן אחיקם – המנהיג היהודאי.

(2)
השינוי ביחסים כלפיו: תחילה הם מבטיחים לשמוע בקולו ולעשות כל מה שיאמר להם מאת ה' – "ויגד לנו ה' אליהך את הדרך אשר נלך בה, ואת הדבר אשר נעשה" (ירמיהו מ"ב 3). לאחר מכן, הם מכנים אותו נביא שקר ולא שומעים בקולו – "ויאמר עזריה...שקר אתה מדבר לא שלחך ה'..." (מ"ג 2), "ולא שמע יוחנן בן קרח...וכל העם בקול ה'" (מ"ג 4).

סעיף ב:

(1)
שני טיעונים של העם: במצרים לא נסבול ממלחמה ככתוב: "כי ארץ מצרים נבוא אשר לא נראה מלחמה" (פסוק 14). טיעון שני: במצרים לא נרעב ללחם. ככתוב: "וללחם לא נרעב" (פסוק 14).

(2)
ירמיהו ידע שהעם רצה לרדת למצרים, ולכן הקדים ואמר שאין להם ממה לחשוש, מלך בבל לא יפגע בהם. הוא ידע שהם מפחדים מפעילותו.

שאלה 12:

סעיף א:

(1)
ההבטחה של ישעיהו: האל יושיע אותם, יאסוף אותם מהגולה ויביא אותם לארץ ישראל – "אמרי להרי יהודה הנה אלהיכם...כרועה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים" (ישעיהו מ' 9, 11).
ההבטחה של זכריה: האל יביא אותם מהגלות אל ירושלים – "והבאתי אותם ושכנו בתוך ירושלים" (זכריה ח' 8).

(2)
דרישה דתית: בניית בית המקדש – "...אשר ביום יוסד בית ה' צבאות ההיכל להיבנות" (ח' 9).
דרישה מוסרית: יחסים מוסריים בין אדם לחברו – "דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום" (פסוק 16).

סעיף ב:

(1)
הלך הרוח: ייאוש, חוסר תקווה. הם לא מאמינים שיזכו בגאולה. "אכן חציר העם. יבש חציר נבל ציץ" (ישעיהו מ' 8-7).

(2)
הרקע ההיסטורי: בעם נמצא בגלות בבל שנים רבות, ולכן גם כאשר ניתנה הצהרת כורש, הם לא מאמינים ביכולתם לקום ולעלות לארץ.

שאלה 17:

סעיף א:

1)
מקור החוק בתורה: ה' – "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אליהכם" (פסוק 2).
מקור החוק בחמורבי: מלך בבל – חמורבי, שקיבל את השראתו מהאלים – " בעת ההיא קראו לי אנו ואנלל בשמי *הנסיך הנאמן וירא האלים למען הודע צדק* בקרב הארץ" (שורות 11-10).
(2) מטרת החוקים: בתורה – מטרה דתית. העם צריך להיות קדוש/נבדל מעמים אחרים, כפי שה' הוא אל קדוש. בחמורבי – מטרה חברתית. החוקים נועדו לעשות סדר וצדק בארץ, חברה מתוקנת.

ב. רעיון משותף: צדק חברתי. בתורה – עזרה לחלשים ולנזקקי החברה ככתוב: "ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם" (פסוק 10). וכך גם בחמורבי – "למען לא יעשוק החזק את החלש" (שורה 13).

שאלה 18:

סעיף א:

(1)
הסבר הטענה: בעקבות שמיטת הקרקעות, האיכר מגיע לקושי כלכלי כי בשנה זו לא עובדים את הקרקע וכך נוצר קושי להתפרנס. שמיטת הכספים נועדה לעזור לאותם אנשים ע"י ביטול החוב, ביטול הלוואה שלקחו בשנים שקדמו לשמיטה.

(2)
מטרה משותפת: עזרה לעניים. ע"פ שמות – האביונים זכאים ליהנות מהיבול שגדל בשדות, שלא בבעלותם, בשנה זו. ככתוב: "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך" (כ"ג 11).
ע"פ דברים – אם האנשים שהלוו כספים, יקיימו את שמיטת החובות, תהיה חברה שאין בה אביונים, כך יצטמצמו הפערים הכלכליים בין השכבות השונות. ככתוב: "אפס כי לא יהיה בך אביון" (דברים ט"ו 4).

סעיף ב:

שתי דוגמאות: ה' יברך אותך בשפע כלכלי – "ברך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך" (פסוק 4).
דוגמא שנייה – עם ישראל יהיה תמיד בצד של נותן ההלוואה ולא במקום של הנזקק/מקבל ההלוואה – "והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו" (פסוק 6).

שאלה 19:

סעיף א:

התנהגות מגונה של העשירים:

- "שמעו הדבר הזה פרות הבשן...העושקות דלים הרוצצות אביונים" (עמוס ד' 1).
- "השוכבים על מיטות שן וסרוחים על ערשותם" (עמוס ו' 4).
- "השותים במזרקי יין וראשית שמנים ימשחו" (עמוס ו' 6).
- "שאננים בציון"; "אוכלים כרים מצאן", "הפורטים על פי הנבל", "ולא נחלו על שבר יוסף".

סעיף ב:

מידה כנגד מידה בעמוס ד' 1-3: נשות העשירים בשומרון חיו חיי תענוגות, רדפו אחרי הנהנתנות, ולכן וצאו לגלות בתנאים קשים ועלובים – "בסירות דוגה" (דייג) או הן אומרות לבעליהן "הביאה ונשתה" ולכן "הנה ימים באים" (פסוק 2). בימים הבאים יסבלו ויוגלו בעוני וסבל.
עמוס ו' 1-7: העשירים משחו את גופם בשמן מובחר – "ראשית שמנים", לכן יהיו הראשונים שיצאו לגלות – "יגלו בראש גולים" (פסוק 7). או הם שוכבים פרקדן על מיטות מפוארות ("סרוחים") ושותים יין בכמות מופרזת ("במזרקים"), לכן ה' יגלה אותם ולא יהיו יותר יינות ובטלה – "וסר מרזח סרוחים" (פסוק 7).

שאלה 20:

סעיף א:

(1)
התנהגות העם ע"פ ירמיהו ז' 15-3: העם עובר על עשרת הדיברות, שהם החוקים הבסיסיים ביותר, החשובים ביותר. ע"פ פסוק 9, הם גונבים, רוצחים, נואפים, נשבעים לשקר ועובדים אלוהים אחרים.
או ע"פ פסוק 6-5 הם מעוותים משפט, עושקים את השכבות הנמוכות ושופכים דם נקי.
ע"פ ירמיהו ז' 24-21: העם לא שומע בקול ה', והולך אחרי צו ליבו. בנוסף, העם נוהג להקריב קורבנות על חשבון ההתנהגות המוסרית המצופה ממנו.

(2)
שתי תוצאות: חורבן בית המקדש – "ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו...כאשר עשיתי לשילה" (פסוק 14). גלות ממלכת יהודה – "והשלכתי אתכם מעל פני" (פסוק 15).

סעיף ב:

מדובר בפורענות שאפשר לבטלה. אפ העם ישפר את דרכיו, האל יסלח לעם ויחזור בו מהחלטתו להענישם. "אם הטיב תטיבו את דרכיכם ואת מעלליכם" (פסוק 5). "ושיכנתי אתכם מקמום זה בארץ אשר נתתי לאבותיכם למן עולם ועד עולם (פסוק 7) – האל מבטיח להם ישיבה נצחית בארץ, אם יחזרו בתשובה.